

Gáfrík, Róbert

Medzinárodná konferencia o ruskom formalizme vo východnej a strednej Európe

Slavica litteraria. 2015, vol. 18, iss. 2, pp. 243-244

ISSN 1212-1509 (print); ISSN 2336-4491 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/134906>

Access Date: 27. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ním trendům, jako je např. výzkum genderové problematiky apod. K základním otázkám slavistiky patří: 1. Jak zůstat v slavistice jako vědecky potřebný element, a to i přes neslovanský diskurs? 2. Kriticky prognózovat, co se stane se Slovy i po současných geopolitických změnách?

Setkání, které bylo výsledkem mezinárodního renomé brněnské slavistiky, potvrdilo, že moderní slavistická studia stojí stále „na rozcestí“ a že hledání nového „jazyka“ tolik proklamované jednoty bude velmi dlouhodobou záležitostí.

Miloš Zelenka

MEDZINÁRODNÁ KONFERENCIA O RUSKOM FORMALIZME VO VÝCHODNEJ A STREDNEJ EURÓPE

V anglickom Sheffielde sa 15.–16. 5. 2015 konala medzinárodná konferencia *Russian Formalism & Eastern and Central European Literary Theory: A Centenary View* (Ruský formalizmus a literárna teória východnej a strednej Európy: Podhľad na storočnicu). Organizátorom podujatia bol Evgeny Dobrenko zo Sheffieldskej univerzity v spolupráci s inštitúciami zo strednej Európy (Univerzita Eötvösa Loránda v Budapešti, Literárnovedný ústav Poľskej akadémie vied, Ústav svetovej literatúry SAV, Univerzita Karlova v Prahe a Ústav pro českou literaturu AV ČR).

Cieľom konferencie bolo preskúmať rôzne lokálne politické, spoločenské a kultúrne kontexty, ktoré ovplyvnili vývin formalistického myslenia. Konferencia sa konala pri príležitosti storočnice ruského formalizmu. V centre záujmu účastníkov konferencie bol vznik ruského formalizmu, ktorý bol jedným z najúspešnejších nadnárodných európskych projektov 20. storočia, vo vzťahu k všeobecnému intelektuálnemu dobovému kontextu, migrácia teórie za hranice Ruska a jej integrácia a rozvoj v strednej a východnej Európe, ako aj jeho následná transformácia na štrukturalizmus.

Organizátori konferencie poňali ruský formalizmus ako liminálny jav. Príspevky rozdelili do šiestich panelov, ktoré pomenovali „Medzi disciplínami“, „Medzi víziami“, „Medzi históriami“, „Medzi kultúrami“, „Medzi filozofiami“ a „Medzi moderným a post-“.

Na konferencii vystúpili aj známi mediátori ruského formalizmu v západnej Európe. Z Nemecka prišiel Hans Günther, ktorý referoval o tom, ako prišiel formalizmus do Nemecka na základe záujmu o tartuskú školu a pražský štrukturalizmus. Konferencie sa zúčastnil

aj Aage Hansen-Löve, ktorý hovoril o postmoderných prvkoch v ruskom formalizme. Nechýbal ani česko-americký znalec formalizmu a prekladateľ diela Jana Mukařovského do angličtiny Peter Steiner, ktorý konfrontoval ruský formalizmus s Bachtinovým prístupom k literatúre pomocou súčasnej teórie hry.

České zastúpenie na konferencii bolo početné. Tomáš Glanc hovoril o niekoľkých významných rozdieloch medzi ruským formalizmom a štrukturalizmom Pražského lingvistického krúžku. Ruský formalizmus označil za dôležitú súčasť legitimizácie PLK. Tomáš Hoskovec vo svojom príspevku nevnímal pražský štrukturalizmus ako školu, ale ako určitý fokus, ktorý porovnal so štrukturalistickými iniciatívami vychádzajúcimi z Kodane a Ženevy. Bohumil Fořt zas rekonštruoval pohľad ruských formalistov a pražských štrukturalistov na literárne dejiny a došiel k záveru, že formalizmom išlo v prvom rade o literárnu teóriu a preskúmanie literárnych faktov, zatiaľ čo pre štrukturalistov sa stali literárne dejiny dôležitým predmetom skúmania. O osudoch formalizmu na Slovensku, ktorého mediátorom bol Mikuláš Bakoš, referoval Róbert Gáfrík.

Tamás Scheibner predniesol príspevok o importe štrukturalizmu do Maďarska začiatkom šesťdesiatych rokov 20. storočia, o jeho vplyve na literárnu teóriu a boji so súperiacimi prístupmi, ako aj o predčasnom konci štrukturalizmu v rokoch 1971–1972 následkom politických zmien. O bohatej recepcii formalizmu v Poľsku referoval Andžrej Karcz, v Chorvátsku Josip Užarević, na Ukrajine Alexander Dmitriev, v Estónsku Michail Lotman a v Litve Loreta Mačianskaitė a Dalia Satkauskytė.

Okrem mapovania recepcie ruského formalizmu v strednej a východnej Európe odznelo aj niekoľko podnetných príspevkov, venujúcich sa málo preskúmaným otázkam formalistickej teórie. Jan Levčenko sa pokúsil rekonštruovať dejiny ruskej a slovanskej filmovej vedy, pričom začiatky filmovej teórie videl u Sergeja Volkonského a Jakova Lintzbacha a následne v prácach petrohradskej skupiny (Šklovskij, Tyňjanov, Eichenbaum). Ďalej sledoval trajektóriu vývinu filmovej vedy cez český štrukturalizmus (Jakobson, Mukařovský) a moskovsko-tartuskú štrukturalistickú školu po postštrukturalistickú generáciu (Civian, Jampolski). Zoran Milutinović sa zamerl na formalistickú teóriu drámy. Tvrdil, že hlavným problémom, ktorému čelili formalistickí teoretici drámy ako Eichenbaum, Tomaševskij a Baluchatij, bola genéza drámy. Podľa Milutinoviča Baluchatij vyvinul vlastný model analýzy drámy a predstavil prvú, nearistotelovskú, nemormatívnu dramatickú teóriu. Katerina Clark sa zamýšľala nad vzťahom Šklovského a Trubeckojka k monadizmu a euroázianizmu. Il'ja Kalinin nad rozdielmi medzi jazykovými teóriami Šklovského a neskoršieho Jakobsona a Jevgenij Ponomarev nad marxistickými verziami formalizmu (Gikovskij, Lukács). Dušan Radunović sa pokúsil prehodnotiť ruský formalizmus na princípoch systematickej estetiky (Broder Christiansen, S. I. Bernštejn, Jan Mukařovský). Inšpirovaný dielom Michaila Jampolského, ktorý vidí formalistov ako antiplatonikov a antištruktura-

listov, sa Sergej Zenkin zamýšľal nad problémom histórie a vývinu v ruskom formalizme. Dôrazom formalistov na energetický aspekt formálnej teórie a Eichenbaumovou myšlienkou „nehybných“ dejín revidoval Jampolského koncepciu a situoval ju do kontextu niektorých súčasných teórií dejín a ľudského konania. Marci Shore vo svojom vystúpení uvažovala nad vzťahom fenomenologickej kategórie epoché a formalistickej kategórie automatizácie.

Určítym vyvrcholením konferencie bola prednáška Galina Tihanova, v ktorej hovoril o dedičstve formalizmu a pokúsil sa odpovedať na otázku, čo z formalizmu v súčasnosti zostalo. Okrem kategórií, ako napríklad sujet a fabula, ktoré sa stali základnými pojmami literárnej teórie, za najdôležitejšie dedičstvo tohto výnimočného intelektuálneho hnutia označil jednoznačný dôraz, ktorý formalizmus kladol na výskum literárnosti, čím vytvoril dve línie literárnej vedy, jednej hlásiacej sa k tejto myšlienke a druhej, ktorá sa z nej usiluje vymaniť.

Sheffieldska konferencia bola jedinečným stretnutím odborníkov na formalizmus z celého sveta. Bola dôstojným pripomenutím si vplyvu tohto intelektuálneho hnutia v strednej a východnej Európe. Možno len dúfať, že z konferencie vyjde aj publikácia, ktorá umožní zoznámiť sa s diskutovanými témami aj tým, ktorí sa nemohli konferencie zúčastniť.

Róbert Gáfrík

ŠPECIFIKÁ STREDOEURÓPSKEHO PRIESTORU

Střední Evropa včera a dnes: proměny koncepcí (jazyk – literatura – kultura – politika – právo – filozofie) bol názov, ktorý niesla medzinárodná vedecká konferencia usporiadaná na brnianskej pôde v dňoch 18. – 19. 11. 2014. Vznik konferencie iniciovalo Stredo európske centrum slovanských štúdií v spolupráci s Českou asociáciou slavistov, Slavistickou spoločnosťou Franka Wollmana a Ústavom slavistiky Filozofickej fakulty Masarykovej univerzity.

Ako naznačoval už text pozvánky, cieľom konferencie nebolo nanovo definovať konkrétne hranice centrálnej Európy či živelne

diskutovať o samotnej existencii stredo európskeho priestoru, ale predovšetkým sumarizovať doterajšie bádanie a prezentovať súčasné postupy, či už v rámci teoreticko-metodologických, ako aj aplikačných východísk v medzinárodnom meradle.

Okrem hlavného organizátora, literárneho vedca, slavistu, komparatistu, genológa a zároveň vedúceho slavistického pracoviska v Brne Iva Pospíšila vyjadrili vedeckému stretnutiu svojou účasťou, ako i úvodným slovom podporu aj predstaviteľia vedenia Masarykovej univerzity v zastúpení prodekana pre vedu a doktorské štúdium Filozofickej fakulty Petra